

ZAGADNIENIE 23

Koncert w rozwoju historycznym

1) Koncert w epoce baroku

- a) koncert kościelny (utwór przeznaczony na głos lub głosy solowe z towarzyszeniem zespołu instrumentów, popularny w XVII w.; twórcy: Lodovico Viadana, Adriano Banchieri; w Polsce – Marcin Mielczewski *Deus in nomine Tuo, Anima mea, Veni Domine*; Jacek Różycki, Stanisław Sylwester Szarzyński)
- b) concerto grosso (za twórcę uznawany jest Arcangelo Corelli; utwór cykliczny, początkowo wieloczęściowy, części skonstrastowane pod względem tempa, metrum, faktury, dynamiki etc.; Antonio Vivaldi rozpowszechnił trzyczęściową budowę cyklu; obsada wykonawcza podzielona jest w concerto grosso na 2 grupy: solo, inaczej concertino oraz ripieni lub concerto; twórcy c.g.: A. Corelli, A. Vivaldi, Tommaso Albinoni, Giuseppe Torelli, Jerzy Fryderyk Haendel – *Concerti grossi* op. 3 i 6, Jan Sebastian Bach – 6 *Koncertów brandenburskich*)
- c) koncert solowy (za twórcę uznawany jest skrzypek - G. Torelli; koncert to utwór trzyczęściowy: sz-w-sz, przeznaczony na instrument lub instrumenty solowe; twórcy: A. Vivaldi – ok. 450 koncertów na różne instr.: skrzypce, flet, trąbkę, mandolinę! etc., T. Albinoni, J.F. Haendel – 20 koncertów organowych, J.S. Bach – koncerty skrzypcowe: E, a, d; klawesynowe; niekiedy w koncertach kompozytorzy nie uwzględniają partii orkiestry, np. *Koncert włoski* na klawesyn i koncerty organowe J.S. Bacha)

2) Koncert w epoce klasycyzmu

Koncert jest utworem trzyczęściowym, pierwsza część to zwykle forma sonatowa z dwiema ekspozycjami: orkiestry i solisty, część druga – wolna, zwykle o budowie pieśni – ABA, trzecia część – rondo sonatowe, jest to najszybsze ogniwo cyklu; Beethoven eksperymentuje z formą koncertu, np., w IV koncercie fort. brak na początku utworu ekspozycji ork., w V koncercie – w pierwszej części występują aż trzy kadencje wirtuozowskie, w tym jedna już na początku dzieła; w twórczości Beethovena spotykamy się ze zjawiskiem symfonizacji koncertu (IV i V Koncert fort., Koncert skrzypcowy D-dur)

- a) koncert fortepianowy ew. klawesynowy (Józef Haydn – autor ponad 20 koncertów fort., niektóre przeznaczone były na klawesyn; Wolfgang Amadeusz Mozart – ponad 20 koncertów fort., Ludwig van Beethoven – 5 koncertów fort.)
- b) koncert skrzypcowy (posiada w klasycyzmie mniejsze znaczenie, niż koncert fort., pisany przez wszystkich klasyków wiedeńskich: Haydn – 4, Mozart – 5, Beethoven – 1; zjawisko symfonizacji w Koncercie D-dur L. van Beethovena)
- c) koncerty na inne instrumenty (Koncert na trąbkę Es-dur, koncerty na róg, na wiolonczelę, na violę barytonową J. Haydna; Koncert na flet i harfę C-dur, koncerty na flet, na róg, koncert na fagot, Koncert na klarnet A-dur Mozarta; Koncert potrójny na skrzypce, wiolonczelę i fort. C-dur Beethovena)

3) Koncert w epoce romantyzmu

- a) koncert w stylu brillant (utwór ma charakter popisu wirtuozowskiego, eksponowany wysoki rejestr, lekka, przejrzysta faktura, tradycyjny, klasyczny układ cyklu, klasyczne formy, obecność śpiewnych tematów; twórcy: John Field – 7 koncertów fort.; Johann Nepomuk Hummel – 7 koncertów fort.; Carl Maria

- Weber – 2 koncerty fort.; Fryderyk Chopin – 2 koncerty fort.: e-moll i f-moll; Ignacy Feliks Dobrzyński – Koncert As-dur)
- b) koncert w stylu klasycznym (nawiązanie do twórczości klasyków wiedeńskich w doborze form, technik kompozytorskich i w brzmieniu orkiestry; twórcy: Johannes Brahms – 2 koncerty na fort.: d-moll i B-dur, Koncert skrzypcowy D-dur, Koncert podwójny na skrzypce i wiolonczelę a-moll; Antonin Dvorak – Koncert na fort. g-moll, Koncert na skrzypce a-moll, Koncert na wiolonczelę h-moll)
- c) koncert symfoniczny (Franciszek Liszt – Koncert fort. A-dur, zbliżony swą jednoczęściową formą do poematu symf. oraz Koncert fort. Es-dur, zwany „koncertem trianglowym” ze względu na wyeksponowanie trójkąta w finale utworu; J. Brahms – Koncert fort. B-dur, czteroczęściowy, pod względem budowy cyklu i sposobu traktowania orkiestry zbliżony do symfonii)
- d) koncert nawiązujący (zwykle w finale) do muzyki ludowej (F. Chopin – oba koncerty fort.; Piotr Czajkowski – Koncert skrzypcowy D-dur; Henryk Wieniawski – Koncert skrzypcowy d-moll; Ignacy Jan Paderewski – Koncert fort. a-moll)
- e) koncert konwencjonalny (schematyczna budowa koncertu, duża inwencja melodyczna, popis wirtuozowski; twórcy: P Czajkowski – Koncert fort. b-moll; H. Wieniawski – Koncerty skrzypcowe: fis-moll i d-moll; Max Bruch – Koncert skrzypcowy g-moll; Edward Grieg – Koncert fort. a-moll; Camille Saint-Saens – Koncert fort. g-moll)

4) Koncert w XX wieku

- a) **koncert solowy**: Mieczysław Karłowicz – Koncert skrzypcowy A-dur w stylu neoromantycznym; Karol Szymanowski – 2 koncerty skrzypcowe: I – impresjonistyczny, II – witalistyczny (ale z elementami ekspresjonizmu); Maurice Ravel – Koncert fort. G-dur z elementami jazzu, Koncert fort. D-dur na lewą rękę; Manuel de Falla – *Noce w ogrodach Hiszpanii*, rodzaj programowego koncertu fort. w stylu impresjonistycznym z elementami folkloru hiszpańskiego; Arnold Schönberg – Koncert fort., Koncert skrzypcowy (oba dodekafoniczne); Alban Berg – Koncert skrzypcowy, napisany w technice dodekafonicznej; Koncerty w stylu neoklasycznym: Sergiusz Prokofiew – 5 koncertów fort., 2 skrzypcowe, 1 wiolonczelowy; Bela Bartok – 3 koncerty fort., koncert skrzypcowy, koncert altówkowy; Grażyna Bacewicz – 7 koncertów skrzypcowych; Henryk Mikołaj Górecki – Koncert klawesynowy; Andrzej Panufnik – Koncert na fagot, dedykowany J. Popiełuszcze; Koncerty utrzymane w technice aleatoryzmu kontrolowanego: Witold Lutosławski – Koncert fort., Koncert wiolonczelowy, Koncert podwójny na obój i harfę; inne: Krzysztof Penderecki – 2 koncerty skrzypcowe (I – dodekafoniczny, II – *Metamorfozy* dedyk. słynnej skrzypaczce A.S. Mutter); Andre Jolivet – Koncert na fale Martenota; Henry Cowell – Koncert na koto
- b) **koncert na orkiestrę** (niekiedy nawiązujący do barokowego concerto grosso), twórcy: B. Bartok, Zoltan Kodaly, Paul Hindemith, G. Bacewicz, Stefan Kisielewski; W. Lutosławski; T. Baird, można tu również zaliczyć *Koncert hebanowy* Igora Strawińskiego na orkiestrę jazzową)